

AHOLI TURMUSH DARAJASI KO'RSATKICHLARI: DAROMADLAR VA XARAJATLARNING STATISTIK TAHLILI

Samandar Rahmatov Rahmatovich

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti, Bakalavr Talaba

rakhmatoff786@gmail.com

+998944664222

Annotatsiya: Ushbu maqolada aholi turmush darajasining daromadlari va xarajatlarning statistik tahlili haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Aholi, jamiyat, rivojlanish, nazariya, tahlil, ijtimoiy, iqtisod, daromad, xarajat.

Аннотация: В данной статье рассматривается статистический анализ доходов и расходов уровня жизни населения.

Ключевые слова: Население, общество, развитие, теория, анализ, социальное, экономика, доход, стоимость.

O'zbekistonning ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotiga o'tishining asosiy maqsadlaridan biri aholi turmush darajasini va sifatini oshirish hamda ijtimoiy soha yo'nalishlarini barqaror rivojlanishini ta'minlash hisoblanadi. Dunyo mamlakatlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi tajribasidan ma'lumki, mamlakatning iqtisodiyoti uni rivojlantirishning obektiv qonuniyatlari, mavjud. iqtisodiy imkoniyatlar, ushbu davlatda yashayotgan xalqning o'ziga xos turmush tarzi, taffakkuri, milliy qadriyat va an'analari, iqtisodiy ehtiyojlaridan kelib chiqqan xolda puxta ishlab chiqilgan iqtisodiy siyosat orqali amalga oshiriladi. Mustaqillikning dastlabki kunlaridan mamlakatimizning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini belgilab olishda xar tomonlama to'g'ri yo'l tutilgani, xalqimizning xayotiy manfaatlarini chuqur va xaqqoniy aks ettirgani bajarilayotgan ishlarining natijasidir.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, yurtimizda yashayotgan har qaysi inson millati, tili va dinidan qat'iy nazar, erkin, tinch va badavlat umr kechirishi, bugungi hayotdan rozi bo'lib yashashi – bizning bosh maqsadimizdir. Mamlakatimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligi birinchi navbatda ijtimoiy sohadagi islohotlarimiz samarasi bilan chambarchas bog'liq. Yoshlarimizga munosib ta'lim berish, ularning ilm-fanga bo'lgan intilishlarini ro'yobga chiqarishimiz kerak. Shu maqsadda, maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishimiz, o'rta va oliy o'quv yurtlarining moddiy-texnik bazasini, ilmiy va o'quv jarayonlari sifatini tubdan yaxshilashimiz kerak. Xalqimiz salomatligini mustahkamlash, sog'lom turmush tarzini qaror toptirish, biz uchun hayotiy muhim masaladir. Nogironligi bo'lgan shaxslar, boquvchisini yo'qotganlar, yolg'iz keksalar, umuman, ko'makka muhtoj qatlamlarni qo'llab-quvvatlash, albatta, ustuvor vazifamiz bo'lib qoladi.

Ushbu ko'zda tutilgan vazifalarni amalga oshirish uchun aholining ish xaqi va daromadlarini izchil va oldindan oshirib borish hamda iste'mol bozorida narxlar indeksining nomutanosib o'sishini oldini olishga doir chora-tadbirlarni qo'llashimiz zarur. Aholining daromadlari aholi uchun shaxsiy ehtiyojlarini qondirishda, muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli statistikaning turmush tarzini tavsiflovchi ko'rsatkichlar kompleksida aholi daromadlari ko'rsatkichlari aloxida o'ringa ga. Aholi daromadlariga quyidagilarni kiritishimiz mumkin: - mehnati uchun olgan ish xaqi va boshqa to'lovlar; - individual mehnat hamda tadbirkorlik faoliyatidan daromad; - nafaqa, stipendiya va boshqa sotsial transfertlar, mulk daromadlari, renta, dividend, ijara daromadlari; - tuqlar, vorislik, sug'urta, qishloq xo'jalik maxsulotlari sotishdan tushumlar va boshqalar. Aholi turmush darajasi sifatiga ta'sir ko'rsatuvchi eng asosiy omillardan biri aholining umumiy va jon boshiga to'g'ri keladigan daromadlari hisoblanadi.

Aholining umumiy daromadlariga pul daromadlari va natura ko'rinishidagi daromadlar kiradi. Xalqaro statistika amaliyotiga muvofiq, umumiy daromad "birlamchi daromad" va "transfertilardan olingan daromadlardan" tashkil topadi. Birlamchi daromad esa, ishlab chiqarishdan olingan daromadlar va molmulkdan olingan

daromadlarga bo'linadi. Transfertlardan olingan daromadlar o'z ichiga ijtimoiy transfertlar (pensiya, stipendiya va h.k.) va boshqa joriy transfertlarni qamrab oladi[

Daromad qanchalik ko'p bo'lsa, oziq-ovqat uchun sarflar qisqarib, sanoat mollari va xizmatlarni xarid etish xarajatlari, chunonchi, uzoq muddat xizmat qiluvchi qimmatbaho tovarlar xaridiga pul ko'proq sarflanadi. Shu jihatidan aholi turli toifalarining xarajatlari bir-biridan farqlanadi. Kam taminlangan oilalarda ovqatlanish xarajati ustivor bo'lsa, oziga to'q va boy oilalarda kiyinish, dam olish, sayohat qilish, qimmatbaho tovarlar xarid etish sarflari ustun turadi. Iqtisodiyoti rivojlangan va xalqi farovon yashaydigan mamlakatlarda aholining oziq-ovqat uchun sarflari qisqarib, minimal darajaga tushadi.

Aholi xarajatlarida oziq-ovqat sarflari bilan bir qatorda, nooziq-ovqat tovarlarini xarid etish, pul jamg'arish va qimmatbaho qog'ozlarni orttirishga qaratilgan xarajatlar ham kuzatiladi. Aholi xarajatlariga quyidagilar kiradi:

1. Tovarlar va xizmatlarni sotib olish.

a) turli shoxobchalardan sotib olingan tovarlar;

b) xizmatlarni to'lash va boshqa xarajatlar, shu jumladan,

- uy - joy va maishiy xizmatlar to'lovi;
- kommunal xizmatlar uchun to'lovlar;
- ta'lim xizmatlari uchun to'lovlar;
- dam olish, sanatoriya yo'llanmalari uchun to'lovlar;
- tibbiyot va turizm uchun to'lovlar;
- kino, teatr, turli tomoshalar uchun to'lovlar; - transport va aloqa xizmatlari uchun to'lovlar;
- boshqa xarajatlar;

2. Majburiy va ixtiyoriy tulovlar: osolik va yigimlar; osug'urta uchun to'lovlar; okarzlarni to'lash. oloforeya biletlarini sotib olish; otovar krediti uchun foiz to'lovlari; onafaka fondi uchun to'lovlar;

3. Omonatga kuyilgan va kimmatli kogozlarga kilingan sarflarning o'sishi:

a) banklarga kuyilgan omonatlarning o'sishi;

b) bank bilan xisob- kitob kilish maksadida plastik kartochkalarni sotib

c) korxonalar aktsiyalarini sotib olish;

4. Uy - joy sotib olish;

5. Chet el valyutalarini sotib olish; 6. Pul o'tkazmalarini
amalga oshirish.

O'zbekiston uchun ta'lim xizmatlaridan foydalanish muammosining dolzarbligi, ta'limning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash sohasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarga qaramasdan, O'zbekistonda maktab bitiruvchilarini oliy ta'lim bilan qamrab olish (oliy ta'lim olish imkoniyati³) MDH mamlakatlari va dunyodagi eng past ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Agar 2000-yilda kollej va litseylarning yuzdan ortiq bitiruvchisidan o'n ikki kishi Oliy o'quv yurtlariga o'qishga kirgan bo'lsa, ularning soni 2005-yilda o'n nafar bitiruvchi, 2012-yilda esa faqat to'qqiz nafar bitiruvchini tashkil qiladi. O'zbekiston bilan yaqin rivojlanish va iqtisodiyotni isloh qilish xususiyatlariga ega bo'lgan boshqa mamlakatlar uchun Malayziya va Qozog'istonda 41% dan, Rossiyada 76% gacha. XULOSA Bilamizki, aholi turmush darajasini ifodalovchi asosiy ko'rsatkichlardan biri bo'lgan Inson taraqqiyoti indeksi (ITI) ko'rsatkichini hisoblashda BMT tomonidan hisobga olingan bu ko'rsatkich.

O'zbekistonda Markaziy Osiyo mintaqasi va MDHning boshqa mamlakatlarida bo'lgani kabi, aholining o'rtacha ta'lim muddati ham yuqori darajada rivojlangan mamlakatlar ko'rsatkichlaridan past (O'zbekistonda 12.04 yil, rivojlanish darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlarda kamida 13,6 yil, va rivojlangan mamlakatlarda 15 yildan ortiq). . Turmush darajasini sifatli tahlil qilish masalalari aholi turmush darajasini doimiy asosda monitoring qilishni davom ettirish, shuningdek, hayot darajasini monitoring qilish Milliy tizimini doimiy takomillashtirish bilan chambarchas bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yakubov I.O., G'oyibnazarov B.K., Abdusattorova X.M., Ochilov K.T. Balans muammolari, O'quv qo'llanma O'z PYOUJ nashriyoti T. 200437-49.

2. O'zbekiston Respublikasi Statistika Qo'mitasi ma'lumotlari.
<http://www.worldbank.org>.
3. N. Ibragimova «Тенденции и приоритеты повышения уровня жизни населения.
«Bozor, pul va kredit» jurnali, №9, 2018 y.
4. T.Turgunov, I.Jalolov “Aholi turmush darajasi rivojlanishi statistic baholash:
milliy va xalqaro tajriba” - “Jamiyat va boshqaruv” №4, 2018y.